

LA PADRINETA ROSETA

-Casa El Fornell, Antoni Fornell Batllaura, metge cirurgia, segle XIX-

- Bon dia que Déu nos do, Eva, escolta quina dita amb dos rodolins d'estructura idèntica et porto avui que parlarem d'un metge de temps reculats **"Ulleres i bastó, senyal de doctor. Ulleres i barret, senyal de senyoret"**.

- Doncs, fas bingo, padrineta Roseta! Va d'allò més bé per començar a **filat bocins d'història del metge Antoni Fornell i Batllaura, nascut a la masia El Fornell de la Parròquia de Sant Climent de La Selva (Navès), sota els cingles de Busa, el mes de febrer de l'any 1814.**

- Ves per on!, l'any en què acabà la **Guerra del Francès**, durant la qual es **fortificà Busa** amb la intenció que el pla fos un camp de reclutament i d'instrucció dels soldats que havien de lluitar contra els francesos i l'esperó del Capolatell una presó. Mes, ai, l'as,! per poder **pagar aquesta fortificació es demanà diners a la població civil** i això agreujà encara més l'economia ja prou malmesa del llogarret de Busa i dels pobles veïns.

- Ah, padrineta!, les guerres equivalen a misèria, destrucció, fam, mort...

- Ai Senyor! Déu nos en guard d'una guerra, mosseta! Escolta la cobla que es cantà en record de la que ara ens ocupa:

**"Maleit sigui el francès
i la guerra de l'any vuit.
Per culpa d'ell, nostra terra
va tornar-se un taüt."**

Déu del cel! Hom conta que durant el temps que durà s'escaigué que per aquells verals, a més a més, algunes collites foren escasses a causa de la climatologia. Com molt bé has dit, però, **L'any 1814 la masia El Fornell es veié beneïda amb el naixement de l'hereu, al qual posaren el nom d'Antoni en honor al Sant Patró que es venerava a la capella de la casa, des del 1808.**

- Què dius ara, padrineta, **una capella?** A veure si en trobo dades... Sí, aquí diu: És de la casa a la qual està unida a la cara sud, és petita, de planta rectangular, d'una sola nau, teulada a dues vessants i dedicada a Sant Antoni. A la llinda de la porta d'entrada, a la cara est, hi ha la inscripció **"Antoni Fornell 1690"**. A dins, hi ha un petit **altar barroc amb les imatges de Sant Antoni, del Roser i Sant Francesc**, i pot servir per al culte. La casa **El Fornell està inclosa a l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya.**

- Ni abans ni després d'aquesta informació que has trobat, hi deu dir, però, que a la masia **El Fornell** encara hi ha una **pedra de Les Encantades**. Ah!, mosseta, d'aquestes coses no se'n sol parlar gaire però hi ha qui assegura que en molts casos són certes. Sí, joveneta, sí, la terra és molt gran i guarda un fotimer de misteris.

S'escau que la casa El Fornell no és gaire allunyada de la **Bauma de la Moreria** de sota el cingle gran de Busa. Bauma que encara hi ha qui coneix amb el nom de **Balma de les Encantades**. Reina Santíssima!, es veu que **des de les cases més properes s'hi havien vist**

coses penjades i s'hi sentien sorolls, però quan s'hi apropaven per veure-les o escoltar-les millor, tururut!; tot s'havia esvanit.

- Al meu semblar, padrineta, aquestes coses no són més que beneiteries. Per tant, no en parlarem més i tornaré a prendre el cap del fil del meu relat dient que la **masia El Fornell** està situada a 940 metres sobre el nivell del mar, al centre de la capçalera de la rasa del Fornell, sota mateix del cingle de la Creu de la serra de Busa. Mossèn Antoni Bach deixà escrit que **se'n té notícies des del segle XIII**. Consta també que al segle XVII, quan van fer reformes a l'església parroquial de La Selva, per ordre del bisbe fra Pere de Santiago, portava l'administració de les obres l'obrer Antoni Fornells, fill de la masia de Fornells.

- Manoi, si que n'has trobat de coses sobre aquesta casa, ja veig que jo em quedaré curta amb la informació que porto sobre el **metge Antoni Fornell i Batllaura (1814-1867)**, fill de Joan Fornell Espunya i de Maria Batllaura Terrés i nebot de la Maria Fornell Espunya, protagonista de l'escrit publicat al Babau 125.

- Això no t'ha d'amoïnar gens ni mica, Roseta, ja saps que a mi m'agrada curar-me en salut i també jo porto informació d'aquest metge rural.

- Lloat sia Déu, Eva, dient això m'has tret un gran pes de sobre! Au, doncs, començo el relat dient que al tercer any després que **l'Antoni Fornell Batllaura** arribés al món, nasqué una seva germana i d'aleshores ençà la família anà augmentant amb la naixença de nous infants.

Durant la infantesa de l'Antoni, la **família hagué de sofrir moments i fets molt durs**, sobretot durant el trienni liberal (1820-1823). **L'any pitjor, però, fou el 1823**, durant el qual es retornà a una política absolutista.

Maria santíssima!, es veu que **la casa El Fornell fou saquejada**, apallissaren l'avi, li prengueren tota la roba i hagué d'anar despullat fins a la Vall d'Ora, on la gent l'assistí i vestí. El pobre home, però, moriria a finals d'aquell any.

- Ah!, ara entenc el perquè a la informació que tinc diu que **l'any 1823 la casa El Fornell quedà abandonada durant tres mesos pel fet que tots els seus estadants en fugiren**. Mare meva, pobra gent! Sort que hi pogueren tornar.

- A fe de món, mosseta! Al cap de dos anys (1825) el **jove Antoni**, però, marxà cap a Barcelona per cursar gramàtica llatina, i a la ciutat comtal seria on faria tots els **estudis de metge cirurgià**. **Es graduà en plena Primera Guerra Carlina, l'any 1837**, i serví a l'exèrcit de Catalunya fins que l'any 1839 començà a exercir com a ajudant del metge titular de Granollers i, més endavant, del de l'Hospitalet.

- A veure, padrineta, recordes quin **nom tenia l'actual plaça major de Solsona a la Primera Guerra Carlina (1833-1840)**? No?, doncs escolta que és un fet ben curiós que em ve de gust explicar-te: tan aviat es deia **plaça del Rei** com **plaça de la Constitució**, i els solsonins, cansats de tant canviar de nom, van fer un cartell amb els dos noms, un a cada cantó, que giraven segons qui manava.

- Ben fet! Treballar en va no agrada a ningú. I vet aquí que ara recitaré **fragments d'un parell de romanços d'aquell temps** que també són ben curiosos. El primer pretén convèncer les donzelles casadores d'escollir un home liberal perquè un home carlí mai li podria ser lleial:

**“Damas, si la mano diereis, ved que sea a un liberal;
porque un carlista, aunque quiera, nunca puede ser leal.
Si tuvieras la desgracia, de no poderlo encontrar,
vale más en el entierro, blanca corona llevar.”**

En aquest segon romanç, però, les dones demostren que no es deixaven pas convèncer i, tocant de peus a terra, sense embuts ni eufemismes hi expressaven la trista i dura realitat:

**“Unos se llaman facciosos, otros se llaman cristinos,
lo cierto es que nosotras nos quedamos sin maridos.”**

I reprenent el fil de les contalles, comento que en acabar la Primera Guerra Carlina (1840) el metge de pagès Antoni Fornell tornà a la casa pairal i hi començà a exercir la professió. Mes, vatua l'olla, el mes de desembre de l'any següent, fou cridat amb enganys a visitar un malalt i, prop de Sant Pere de Grau d'Escales, fou segrestat. Es demanà un rescat de 100 unces d'or, però després de negociar quedà alliberat pagant-ne 10.

- I al cap d'uns anys hagué de viure una altra Guerra Carlina, no?

- Oi tant que sí, l'any 1846 començà la segona guerra carlina (1846-1849), anomenada també dels matiners, i ben aviat a la masia El Fornell de nou començà l'èxode familiar. L'Antoni se n'anà a viure a la veïna casa Casafont i també hi exercí de metge.

Lloat sia Déu, l'any 1851, però, degué sentir-se molt feliç puix es maridà amb Antònia Canal d'Avià i s'establiren a can Pujol de la vall d'Ora. En canvi, l'any 1864, malgrat que ell, com a hereu, heretà la masia El Fornell, la tristesa degué omplir-li el cor puix morí el seu pare, Joan Fornell.

Déu meu!, que poc li duraria el fet de ser propietari de El Fornell, però. Sí, Eva, el metge Antoni Fornell morí, sense deixar descendència, al cap de tres anys (1867) a l'edat de 53 anys, fou enterrat al cementiri de la Parròquia de Sant Climent de la Selva el dia 21 de novembre amb l'assistència de cinc sacerdots que celebraren misses cantades per al descans de la seva ànima. Llavors, El Fornell passà al seu germà Joan que uns anys després també morí sense tenir fills. I per no allargar més del compte la processó, acabaré el relat dient que l'any 1922 la casa El Fornell fou venuda i deixà de pertànyer a aquesta família que li donava vida des de l'any de la picor.

- Caram, padrineta, de quedar curta quant a la informació referent a Antoni Fornell Batllaura, res de res, eh? Renoi, si que te n'explicaren de coses sobre la casa El Fornell i la família que hi visqué. Mare meva, entre el que n'hem escrit avui i el que en vam escriure l'altre dia...

- Oh, i ara et toca a tu relatar la informació que has dit que en tenies, mosseta. Au, endavant i fora!

- Entesos, transcriuré fragments de l'article “El Dr. Antoni Fornell i Batllaura (1814-1867): un metge de pagès entre carlins” que, anys enrere, escrigueren Lluís Guerrero Sala i Joan Pujol Ros i fou publicat a “Gimbernat: Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut”.

- Valga'm Déu! Això ja és cosa de gran consideració. Som-hi que no ha estat res, doncs, Eva. M'abelleix d'allò més escoltar-los.

- D'acord, començo a anotar el primer paràgraf dels pocs que transcriuré a fi i efecte de procurar no allargar-me massa i de no repetir dades que nosaltres ja hem escrit abans:

“L'Arxiu Diocesà de Solsona conté un quadern escrit per mossèn Josep Armengou i Santacreu, rector de la Selva (...) on descriu el territori de la seva parròquia, i parla del Fornell. Allà diu en una nota de l'any **1913** que l'amo, **en Joan Fornell**, nebot del metge que biografiem, era oriünd de la Selva, però **ja havia fet el pas de deixar d'habitar la casa pairal**, i fruit de l'èxode **vivia i era veí legal de Barcelona**, i el contacte amb el Fornell era mitjançant **el seu administrador, en Josep Santaaulàlia**, que li gestionava la producció i els rèdits de la masia i de les grans finques immediates que posseïa amb el Fornell, es a dir, Caelles, Sant Eudes, la Vila, Vilacireres i l'Esclusa. Aquesta va ser **la fi real de la nissaga dels Fornell, i de la seva dilució en la nova Catalunya metropolitana.**

(...) **Antoni Fornell i Batllaura** (...) **exercí de metge a l'hospital de sang carlí de la Vall d'Ora, a la masia del Pujol**, molt propera del mas Fornell, lloc on havia nascut (...) Els anys que el Dr. Fornell va exercir en aquest hospital carlí, de ben segur que li van proporcionar una extraordinària experiència, que va poder utilitzar durant tots els anys d'exercici com a metge rural en aquesta vall.

(...) Al segle XIX, a Catalunya, hi ha un important augment de la consciència sobre la hidroteràpia, degut segurament a l'existència d'una vida moderna, urbana, trepidant i esgotadora, que els diferents balnearis aprofiten per convertir-se en llocs privilegiats per combatre la destructiva vida urbana.

(...) Potser guiat per aquesta nova influència sobre la **hidroteràpia**, **el Dr. Antoni Fornell, va enviar una memòria l'any 1849, a la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya**, aleshores anomenada Acadèmia Médico Quirúrgica de Barcelona, titulada **"Fuente sulfúrea de Sisquer en la província de Lérida"**.

La font d'aigües sulfuroses i ferruginoses de Sisquer, es troba situada a llevant del terme municipal de Guixers i a ponent del municipi de Castellar del Riu.

(...) Actualment la font sulfurosa esta sitjada, a l'igual que la ferruginosa que hi ha a unes quinze passes d'aquesta.

(...) Una visió del lloc on es troba la font, ens la dona el citat **mossèn Josep Armengou i Santacreu** (...) "Ben entrada la segona meitat de la proppassada centúria furgaren en una aigua molt sulfurosa que es trobava arran mateix d'enfilejar la pujada de Sisquer, i captaren **una fonteta de riquíssima aigua sulfurosa adequada per guarir tota mena de malalties herpètiques**; tant aquesta, com la que es troba a l'altre vessant de la Serra de Sisquer i de Morunys són derivacions del mateix centre hidrològic sulfurós.

(...) La **memòria del Dr. Antoni Fornell**. (...) L'estudi esta dividit en quatre grans blocs. Comença amb una introducció en la qual ens parla **de la importància que les aigües medicinals** han tingut al llarg dels temps, així com l'interès que molts metges i farmacèutics han demostrat, al llarg dels anys, per la **hidroteràpia**.

-Casa El Fornell, Antoni Fornell Batllaura, metge cirurgià, segle XIX-
Montserrat Riu Mas - Publicat al Babau 126 Abril 2024

(...) Finalment, la memòria acaba descrivint els **usos terapèutics** que, segons el Dr. Fornell, poden oferir aquestes **aigües sulfuroses per a la salut de la població** i ens descriu algunes de les malalties que creu poden tractar-se.”

- Carat, quin article tan interessant! Oh, i veig que fins i tot hi ha fotocopiada la firma del metge de la casa El Fornell.

- Cert, la hi estampà sota aquestes paraules que ell escrigué en acabar el seu treball:

“Tal es M.Y. Sor. El pequeño bosquejo que me atrevo a someter a la sabia consideración de esta Academia. El solo deseo de ser útil a la humanidad, y la obligación de todo profesor de contribuir a tan santo fin me han implicado a trazar estos toscos y desaliñados renglones en los que descubriendo tan solamente V. S. el buen celo que me ha movido, me prometo no les negará una benévola acogida.

Castelló y Busa y octubre de 1849 Antonio Fornell Médico Cirujano A la M. Y. Academia Medico quirúrgica de Barcelona”.

- Mare de Déu Senyor, quina bona persona i savi metge de pagès! El cas és que, en honor seu, em plauria que poséssim el punt i final d'avui amb la **poesia escrita en un llibre de medicina del segle XIX “Consejos para una vida sana”**.

- Fet, padrineta, ja pots començar ara mateix!

**“Vida honesta y arreglada,
usar de pocos remedios
y poner todos los medios
de no alterarse por nada.**

**La comida, moderada,
ejercicio y distracción,
no tener aprensión,
salir al campo algún rato,
poco encierro, mucho trato
y continua ocupación.”**

Montserrat Riu Mas
Tardor any 2023